

**Микола ГАГАРИН,**

*orcid.org/0000-0002-4773-3303*

*кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту  
Уманського державного педагогічного  
університету імені Павла Тичини  
(Умань, Черкаська область, Україна) nikua08@rambler.ru*

## **ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕХНОЛОГІЇ ПРОЄКТУВАННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

*У статті розкрито особливості технології проєктування виховної системи закладу загальної середньої освіти; висвітлено погляди науковців на компоненти проєктної технології, сутність персоніфікованої виховної системи, специфіку проєктування виховної системи класу.*

*Мета статті полягає у характеристиці технології проєктування виховної системи школи.*

*У статті висвітлено сутність поняття «виховна система», «проєктування виховної системи закладу загальної середньої освіти»; виокремлено спільні ознаки виховних систем як різновиду складних соціальних систем (цілісність, цілеспрямованість, структурованість, динамізм, взаємодію із середовищем та іншими системами, відкритість, ієрархічність).*

*Виховну систему закладу загальної середньої освіти визначено як комплекс взаємопов'язаних і взаємозумовлених основних компонентів (виховної мети, концепції, завдань, суб'єктів (учнів, педагогів, батьків), життєвого простору (системоутворюючої діяльності, спілкування, відносин, управління, самоуправління, взаємодії), що становить цілісну соціально-педагогічну структуру і забезпечує у процесі свого функціонування та розвитку становлення, реалізацію і самореалізацію особистості, її життєздійснення у фізичній, психічній, соціальній і духовній сферах.*

*Схарактеризовано технологію проєктування виховної системи, що передбачає оцінювання виховної діяльності закладу освіти, моделювання виховної системи, реалізацію проєкту, визначення результатів і корекцію шляхів подальшого функціонування виховної системи. У статті наголошується на потребі проєктування та функціонування гуманістичної виховної системи, спрямованої на повноцінний розвиток особистості.*

*До перспективних напрямів дослідження цієї проблеми належить, зокрема, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду специфіки моделювання та проєктування сучасних виховних систем.*

**Ключові слова:** *виховна система закладу загальної середньої освіти, проєкт, проєктування, проєктування виховної системи, технологія проєктування виховної системи закладу загальної середньої освіти.*

**Mykola GAGARIN,**

*orcid.org/0000-0002-4773-3303*

*Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor,  
Associate Professor at the Department of Pedagogy  
and Education Management  
of Pavlo Tychnya Uman State Pedagogical University  
(Uman, Cherkasy region, Ukraine) nikua08@rambler.ru*

## **CHARACTERISTIC OF TECHNOLOGY OF DESIGNING THE SYSTEM OF EDUCATION IN GENERAL SECONDARY SCHOOLS**

*The peculiarities of the technology of designing the educational system of a general secondary education institution are revealed in the article; the views of scientists on the components of project technology, the nature of the personalized educational system, the specifics of designing the educational system of a class are covered.*

*The purpose of the article is to characterize the designing technology of the school's educational system.*

*The article covers the essence of the notion of «educational system», «designing the educational system of the institution of general secondary education»; the common features of educational systems as a kind of complex social systems (integrity, purposefulness, structure, dynamism, interaction with the environment and other systems, openness, hierarchy) are highlighted.*

*The educational system of a general secondary education institution is defined as a complex of interrelated and interdependent basic components (educational goal, concept, tasks, subjects (pupils, teachers, parents), living space (system-forming activity, communication, relations, management, self-government, interaction), which is a complete*

socio-pedagogical structure and provides in the process of its functioning and development of formation, realization and self-realization of the individual, his life realization in the physical, mental, social and spiritual spheres.

The designing technology of the educational system, which provides for the evaluation of the educational activity of the educational institution, modeling of the educational system, implementation of the project, determination of results and correction of the ways of further functioning of the educational system is characterized. The article emphasizes the need for the design and functioning of a humanistic educational system aimed at the full development of the individual.

Perspective directions of research of this problem include, in particular, the study of domestic and foreign experience of the specifics of modeling and design of modern educational systems.

**Key words:** educational system of general secondary education institution, project, designing, designing of educational system, technology of designing educational system of general secondary education institution.

**Постановка проблеми.** Створення та розвиток дієвих виховних систем у закладах загальної середньої освіти є нагальною потребою часу.

Як зазначається у Програмі «Нова українська школа», у поступі до цінностей вирішення потребує проблема девальвації виховної функції школи на фоні поширення ставлення до школи як до «освітньої послуги», зниження цінності виховання в педагогічній свідомості та дефіциту форм, методів, технологій виховної роботи щодо формування культури вибору світоглядних, моральних зразків, формування соціокультурної ідентичності учнів, потенціалу громадянської дії у дітей і молоді.

Відповідно, актуалізується проблема використання особистісно-орієнтованих технологій, зокрема технології проектування виховних систем закладів загальної середньої освіти.

**Аналіз досліджень.** Загальну характеристику потенціалу виховних систем, їх становлення і розвиток здійснено в дослідженнях О. Гречаник, В. Кабуша, Л. Новикової, В. Оржеховської, Г. Сороки, Т. Федорченко та ін. Основи проектування виховного процесу та проектування педагогічних, освітньо-виховних, сучасних виховних систем досліджували Л. Байбородова, В. Доучаєва, О. Коберник, О. Кравцов, С. Прищеп та ін.

Зокрема, Є. Степанов досліджує сутність персоніфікованих виховних систем та основи їх проектування (Степанов, 2017).

У дослідженнях О. Кравцова висвітлено проектування виховної системи в контексті полікритеріального підходу до педагогічної дійсності (Кравцов, 2003).

Однак необхідно дослідити особливості технології проектування виховної системи школи за сучасних умов.

**Мета статті** полягає у характеристиці технології проектування виховної системи школи.

**Виклад основного матеріалу.** Виховну систему закладу загальної середньої освіти визначаємо як комплекс взаємопов'язаних і взаємозумовлених основних компонентів (виховної мети,

концепції, завдань, суб'єктів (учнів, педагогів, батьків), життєвого простору (системоутворюючої діяльності, спілкування, відносин, управління, самоуправління, взаємодії), що становить цілісну соціально-педагогічну структуру і забезпечує у процесі свого функціонування та розвитку становлення, реалізацію і самореалізацію особистості, її життєздійснення у фізичній, психічній, соціальній і духовній сферах.

Виховна система закладу освіти належить до складних соціальних систем і має спільні з ними (системами) характеристики: цілісність, структурованість, цілеспрямованість, взаємодію із середовищем та іншими системами, динамізм, відкритість, ієрархічність.

У працях Є. Степанова започатковано дослідження проектування, побудови та функціонування персоніфікованих виховних систем, спрямованих на створення сприятливих умов для розвитку конкретної особистості як суб'єкта саморозвитку, індивідуальної та спільної діяльності (життєдіяльності). Основу (ядро) зазначеної системи становить одна чи декілька спільнот людей, їх ідей, стосунків, дій (Степанов, 2017: 16).

Термін «проект» (від латинського «*pro*» – наперед і «*jacere*» – кидати) перекладається як викинутий, виставлений наперед; план дій, задум. У дослідженнях О. Коберника «проект» визначено як прототип, ідеальний образ імовірного або можливого об'єкта, проектування – як створення ідеального опису майбутнього об'єкта, що передує його реалізації. Педагогічне проектування дослідник тлумачить як цілеспрямоване творче попереднє визначення і конструювання програми сумісної діяльності суб'єктів педагогічного процесу та її подальшої реалізації, спрямованої на забезпечення особистісно-розвивального підходу у досягненні мети виховання (Коберник, 2012: 106).

На думку В. Давидова, характерною особливістю проектування є створення нового продукту й, одночасно, пізнання того, що лише може виникнути, а не вивчення того, що вже існує (Давидов, 1996: 506).

Як справедливо наголошував А. Макаренко: «Коли ви бачите перед собою вихованця – хлопчика чи дівчинку, ви повинні проєктувати більше, ніж здається для ока. І це завжди правильно» (Макаренко, 1954: 81).

Проєктування виховної системи закладу загальної середньої освіти розглядаємо як цілеспрямоване визначення програми життєдіяльності суб'єктів педагогічної взаємодії, всі компоненти якої взаємопов'язані між собою, складають цілісну структуру та забезпечують досягнення визначених цілей і задач виховання.

Науковець О. Кравцов визначає створення виховної системи як основної технології здійснення виховного процесу та характеризує її цілісний соціально-педагогічний організм, що виникає внаслідок взаємодії суб'єктів виховного процесу (учнів, педагогів, батьків) і вирізняється інтегративними характеристиками: способом життя шкільного колективу, його єдиним часовим і ціннісно-орієнтаційним полем (Кравцов, 2003: 14).

Загалом, поняття «технологія» походить від грецьк. «τεχνη» – майстерність, техніка та «λογος» – наука, вчення.

В. Ковальчук виокремлює такі компоненти проєктної технології: цільовий, змістово-інформаційний, діяльнісно-операційний, оцінно-результативний, корекційний (Ковальчук, 2016: 284–286).

Сучасні дослідники Л. Байбородова, Є. Степанов розглядають технологію проєктування виховної системи класу як низку по чергово виконуваних дій:

- актуалізації знань класного керівника щодо використання системного підходу у виховній діяльності, проєктуванні та побудові виховної системи;
- складання плану роботи з організації проєктування виховної системи класу;
- вивчення учнівського колективу, результатів попередньої роботи з ним;
- формування класним керівником образу класу і процесу виховання в ньому;
- організації спільної діяльності дітей і дорослих щодо проєктування образу класу;
- створення концепції виховної системи класу та програми її побудови;
- науково-методичної та управлінської експертизи розробленого концептуального задуму (Байбородова, Степанов, 2012: 141–142).

У дослідженнях О. Кравцова визначено такі етапи проєктування виховної системи школи: передпроєктний, організаційний, етап ситуацій-

ного та понятійного самовизначення, ціннісно-змістового самовизначення, концептуалізації, програмування, реалізації проєктного задуму, рефлексії (Кравцов, 2003: 18–19).

Поділяємо думку О. Кравцова про те, що проєктування виховної системи буде ефективним механізмом її розвитку, якщо здійснюватиметься на основі технології, побудованої на цінностях суб'єктів освітнього процесу (Кравцов, 2003: 5).

Виникає необхідність створення виховної системи, спрямованої на розвиток особистості дитини; до таких систем належать насамперед гуманістичні виховні системи.

В. Кабуш розглядає гуманістичну технологію як наукове проєктування і точне відтворення педагогічних дій. За допомогою педагогічного потенціалу технологія моделює в декілька етапів виховні процеси та систему. Для реалізації гуманістичної технології необхідно забезпечити:

- позитивне сприйняття дитини педагогом;
- виховання без примушування та насильства;
- свободу і творчість;
- виховуючі ситуації;
- гру та ігрову діяльність;
- етику ненасильства (Кабуш, 2001: 12).

Технологія проєктування виховної системи передбачає оцінювання виховної діяльності та потенціалу закладу загальної середньої освіти; створення теоретичної моделі виховної системи потребує визначення мети, обґрунтування концепції виховної системи, вирішення учасниками системи (учнями, педагогами, батьками) завдань, спрямованих на створення життєвого простору (спілкування, системоутворюючу діяльність, відносини, управління, самоуправління, взаємодію); визначення критеріїв, показників результативності виховної системи та можливість здійснювати коригувальний вплив. Реалізація проєкту – «матеріалізація» змодельованої системи – уможлиблює втілення проєкту в життя, вибір варіантів щодо подальшого функціонування виховної системи.

**Висновки.** Таким чином, впровадження технології проєктування виховних систем різного типу (персоніфікованої виховної системи, виховної системи класу та насамперед виховної системи закладу загальної середньої освіти) дає змогу досягти мету виховного процесу на сучасному етапі розвитку суспільства.

Стаття не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Дослідження потребує вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду моделювання та проєктування сучасних виховних систем.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байбородова Л. В., Куприянова Г. В., Степанов Е. Н. и др. Технологии педагогической деятельности. 3 часть: Проектирование и программирование : учебное пособие / под ред. Л. В. Байбородовой. Ярославль : Издательство Ярославского государственного педагогического университета им. К. Д. Ушинского, 2012. 303 с.
2. Виховні системи навчальних закладів: теорія та практика / уклад. О. Є. Гречаник. Харків : Основа, 2014. 224 с.
3. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения : монография. Москва : Интор, 1996. 544 с
4. Докучаева В. В. Теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 2007. 46 с.
5. Кабуш В. Т. Теория и практика формирования гуманистической воспитательной системы : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01. Минск, 2001. 39 с.
6. Ковальчук В. А. Теоретичні та методичні основи професійної підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2016. 514 с.
7. Коберник О. М. Сутнісна характеристика проектування педагогічного процесу. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2012. Ч. 2. С. 101–109.
8. Кравцов А. О. Проектирование воспитательной системы школы в контексте поликритериального подхода к анализу педагогической действительности : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Санкт-Петербург, 2003. 26 с.
9. Макаренко А. С. Методика організації виховного процесу. Київ, 1954. Т. 5. 382 с.
10. Новикова Л. И. Воспитание как педагогическая категория. *Педагогика*. 2000. № 6. С. 32–33.
11. Оржеховська В. М., Федорченко Т. Є. Технології розбудови виховної системи загальноосвітнього навчального закладу. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 172 с.
12. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. Київ, 2018. 40 с.
13. Степанов Е. Н. Персонифицированная система воспитания ребенка: первоначальные представления. *Классный руководитель*. 2017. № 3. С. 5–17.

## REFERENCES

1. Bajborodova, L. V., Kuprijanova, G. V., Stepanov, E. N. et al. (2012). Tehnologii pedagogicheskoy dejatel'nosti: Proektirovanie i programmirovanie [Technologies of pedagogical activity: Design and Programming]. L. V. Bajborodova (Ed.) Jaroslavl': izdatel'stvo Jaroslavskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. K. D. Ushinskogo. 303 p. [in Russian].
2. Vykhovni systemy navchalnykh zakladiv: teorii ta praktyka [Educational systems of educational institutions: theory and practice]. O. Ye. Hrechanyk (Ed.) (2014). Kharkiv: Osнова. 224 p. [in Ukrainian].
3. Davydov, V. V. (1996). Teorija razvivajushhego obuchenija [Theory of Developmental Learning]. Moskva: Intor, 544 p. [in Russian].
4. Dokuchaieva, V. V. (2007). Teoretyko-metodolohichni zasady proektuvannia innovatsiinykh pedahohichnykh system [Theoretical and methodological principles of designing innovative pedagogical systems]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Luhansk [in Ukrainian].
5. Kabush, V. T. (2001). Teorija i praktika formirovanija gumanisticheskoy vospitatel'noj sistemy [Theory and practice of forming a humanistic educational system]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Minsk [in Russian].
6. Kovalchuk, V. A. (2016). Teoretychni ta metodychni osnovy profesijnoyi pidgotovky majbutnix uchyteliv do roboty v umovax variatyvnosti osvithno-vykhovnykh system [Theoretical and methodological foundations of professional training of future teachers to work in the conditions of variability of educational systems]. *Doctor's thesis*. Zhytomyr [in Ukrainian].
7. Kobernyk, O. M. (2012). Sutnisna kharakterystyka proektuvannia pedahohichnoho protsesu [Essential characteristic of pedagogical process design]. Collection of scientific works of Uman State Pedagogical University. Part. 2, pp. 101–109. [in Ukrainian].
8. Kravcov, A. O. (2003). Proektirovanie vospitatel'noj sistemy shkoly v kontekste polikriterial'nogo podhoda k analizu pedagogicheskoy dejstvitel'nosti [Designing the educational system of the school in the context of a multicriteria approach to the analysis of pedagogical reality]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Sankt-Peterburg. [in Russian].
9. Makarenko, A. S. (1954). Metodyka orhanizatsii vykhovnoho protsesu [Methods of organization of the educational process]. Kyiv, T. 5. 382 p. [in Ukrainian].
10. Novikova, L. I. (2000). Vospitanie kak pedagogicheskaja kategorija [Education as a pedagogical category]. *Pedagogy*. issue 6, p. 32–33 [in Russian].
11. Orzhekhovska, V. M., Fedorchenko T. Ye. (2014). Tekhnolohii rozbudovy vykhovnoi systemy zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu [Technologies of development of educational system of a comprehensive educational institution]. Kirovohrad: Imeks-LTD. 172 p. [in Ukrainian].
12. Prohrama "Nova ukrainska shkola" u postupi do tsinnosti [The New Ukrainian School program is in the process of moving towards values] (2018). Kyiv. 40 p. [in Ukrainian].
13. Stepanov, E. N. (2017). Personificirovannaja sistema vospitanija rebenka: pervonachal'nye predstavlenija [Personalized child rearing system: initial views]. *Classroom teacher*. Issue 3, pp. 5–17. [in Russian].